

Όταν ενώνουμε τα χέρια μας, ο κόσμος γίνεται πιο όμορφος

ή ένα Πρόγραμμα Αγωγής Υγείας

των Στέλλας Πρωτονοταρίου και Πέτρου Χαραβίτσηδη

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Στο σχολικό συγκρότημα της Γκράβας στεγάζονται είκοσι δύο σχολεία (νηπιαγωγεία, δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια, Τ.Ε.Λ. και Ι.Ε.Κ.), στα οποία φοιτούν έξι χιλιάδες περίπου μαθητές. Ένα από αυτά είναι το 132ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών. Είναι σχολείο 10θέσιο, με δεκαέξι εκπαιδευτικούς, συστεγάζεται με δύο δημοτικά και τρία νηπιαγωγεία και λειτουργεί σε βάρδια, δηλαδή σε εναλλασσόμενο ωράριο (πρωί-απόγευμα). Η πλειονότητα των μαθητών του σχολείου (67%) είναι παιδιά οικονομικών μεταναστών, κυρίως από την Αλβανία αλλά και από την Αίγυπτο, το Σουδάν, τη Νιγηρία, το Ιράκ, τη Συρία, την Κίνα, την Πολωνία και χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Παιδιά από διαφορετικές πατρίδες, με διαφορετική γλώσσα, παραδόσεις, θρησκεία, πολιτισμό_ παιδιά που μετακινούνται σε άλλα σχολεία, λόγω αλλαγής εργασίας των γονιών τους, ή εργάζονται, παράλληλα με το σχολείο, σε λαϊκές αγορές ή στο δρόμο. Ακόμη και ανάμεσα στους Έλληνες μαθητές υπάρχουν αρκετοί οι οποίοι προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα που αντιμετωπίζουν προβλήματα υποαπασχόλησης και ανεργίας.

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον γεννιούνται προβλήματα εξαιτίας των κοινωνικο-οικονομικών ανισοτήτων, της "διαφορετικότητας" των μαθητών αλλά και των συχνών μεταβολών της σύνθεσης του σχολείου και της γειτονιάς. Έτσι, είναι απαραίτητο να εφαρμοστούν εκπαιδευτικά προγράμματα που θα καλύπτουν τις ανάγκες των παιδιών και θα ανταποκρίνονται σε σύγχρονες κοινωνικές προσδοκίες για το ρόλο της εκπαίδευσης και του σχολείου. Απέναντι λοιπόν στην αυξανόμενη αυτή πρόκληση, εμείς οι εκπαιδευτικοί

του σχολείου αποφασίσαμε να εφαρμόσουμε ανάμεσα σε άλλες δραστηριότητες και το πρόγραμμα πρόληψης και προαγωγής της υγείας: «ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΖΩΗΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ». Το πρόγραμμα αυτό έγινε σε συνεργασία με τον Τομέα Πρόληψης για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση του ΚΕ.Θ.Ε.Α. (Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων) και εφαρμόστηκε για τρία συνεχόμενα σχολικά χρόνια, ενώ συνεχίζεται σε όλα τα επίπεδα και τη φετινή χρονιά με ευθύνη πλέον μόνο του σχολείου.

Στόχος μας είναι η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης, ασφάλειας και αποδοχής μεταξύ των μαθητών, των εκπαιδευτικών και των γονέων. Παράλληλα, προσπαθούμε σταθερά μέσα από ποικίλες δραστηριότητες να αναδείξουμε το σχολείο σε συνεκτικό κρίκο ανάμεσα σε μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικούς, γειτονιά και τοπική κοινωνία

B. ΓΙΑΤΙ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ

Τα προγράμματα πρόληψης βασίζονται στην άποψη ότι πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά κατά την ανάπτυξή τους σχετίζονται άμεσα με τη διατάραξη της σωματικής και ψυχικής τους υγείας. Αυτό το γεγονός προκαλείται και από τις γρήγορες και σημαντικές αλλαγές του παιδιού, τις οποίες η οικογένεια, το σχολείο και γενικά η κοινωνία δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν με επάρκεια. Η αδυναμία αυτή εκφράζεται στο σχολείο από το μαθητή με αυξανόμενη επιθετικότητα, σχολική άρνηση ή φοβία, δυσκολία συνεργασίας και επικοινωνίας και γενικότερα με βλαπτικές συμπεριφορές. Για τους παραπάνω λόγους τα προγράμματα αυτά «έχουν στόχο να οδηγήσουν σε μια προσωπική και κοινωνική εκπαίδευση το περιεχόμενο της οποίας βοηθά στην ανάπτυξη του

“προσωπικού” παράγοντα, δηλαδή όσων έχουν σχέση με εμένα, με τα συναισθήματα, τη στάση και τις αξίες μου, και του “κοινωνικού” παράγοντα που έχει σχέση με εμένα και τους συνομηλίκους μου, τους φίλους μου, τους εργοδότες μου και γενικότερα την κοινότητα». Πιο συγκεκριμένα, μια τέτοια εκπαίδευση επιδιώκει ως ένα βαθμό να κάνει τα παιδιά ικανά να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη, να εκφράσουν τις απόψεις τους, τις ανάγκες και τα συναισθήματα τους, να συνεργάζονται, να δημιουργούν και να διατηρούν καλές σχέσεις, να αναλαμβάνουν την ευθύνη του εαυτού τους, να έχουν αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση, να μάθουν να διαχειρίζονται τη διαφορετικότητα τους, να γνωρίζουν από πού και με ποιον τρόπο θα ζητήσουν βοήθεια, όταν τη χρειαστούν. Η καλλιέργεια αυτών των δεξιοτήτων προσφέρει στα παιδιά τη δυνατότητα να ανταποκριθούν στα προβλήματα που συναντούν στην καθημερινή τους ζωή, ενώ παράλληλα τα προετοιμάζει για την κοινωνία των ενηλίκων. Ιδιαίτερα, το θέμα

της εμπιστοσύνης στον εαυτό τους, της αυτογνωσίας και της τόνωσης του αυτοσυναισθήματός τους είναι από τους πρωταρχικούς στόχους του προγράμματος. «Οι ενδείξεις που υπάρχουν οδηγούν στο συμπέρασμα ότι, όταν η καλλιέργεια δεξιοτήτων και η αυτοεκτίμηση ξεκινούν από πολύ μικρές ηλικίες, τα αποτελέσματα όσον αφορά την προαγωγή της προστασίας είναι ενθαρρυντικά».

Γνωρίζουμε ότι η πρόληψη λειτουργεί σε πολλά επίπεδα, όπως η οικογένεια, τα Μ.Μ.Ε., η τοπική κοινωνία κ.ά. Γνωρίζουμε επίσης ότι το σχολείο και τα σχολικά προγράμματα, χωρίς να δίνουν απόλυτες λύσεις, είναι παράγοντες σημαντικοί για την ανάπτυξη δεξιοτήτων στους μαθητές. Γνωρίζουμε ακόμη ότι η συνεργασία γονέων και δασκάλων είναι πρωταρχικός παράγοντας για την προαγωγή της προστασίας των παιδιών. Για τον παραπάνω λόγο το πρόγραμμα εμπλέκει και αυτές τις ομάδες σε δράσεις ανάλογες με αυτές των μαθητών.

Γ. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το πρόγραμμα στηρίζεται στο εκπαιδευτικό υλικό πρόληψης “Δεξιότητες για τα παιδιά του δημοτικού” και είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας του TACADE και του RE-SOLV. Η μέθοδος που προτείνεται και εφαρμόζεται για παιδιά και ενηλίκους είναι αυτή της ενεργητικής εμπειρι-

κής μάθησης. Η συγκεκριμένη προσέγγιση τοποθετεί στο κέντρο της διαδικασίας το μαθητευόμενο, ο οποίος γίνεται συνυπεύθυνος στην εκπαίδευσή του. Συνδιαμορφώνει, μαζί με τον εκπαιδευτή του και σύμφωνα με τις ανάγκες και τις προσδοκίες του το σχεδιασμό του προγράμματος, βιώνει την αλληλεπίδραση της ομάδας, γνωρίζει τη συμπεριφορά του και τα αποτελέσματά της στους άλλους, μοιράζεται αντιλήψεις και εμπειρίες, μαθαίνει να συνεργάζεται και να επικοινωνεί.

Μέσα λοιπόν από εργαστήρια βιωματικού χαρακτήρα, σε μικρές ή μεγαλειώδεις ομάδες, δάσκαλοι, γονείς και μαθητές επεξεργαστήκαμε ενεργητικά τα διάφορα θέματα στηριζόμενοι στα βιώματά μας, τα οποία αποτέλεσαν αφετηρία αλλά και σημείο αναφοράς στην εξέλιξη των εργαστηρίων.

Η συμμετοχή όλων εμάς των ενηλίκων ήταν εθελοντική. Με το συγκεκριμένο τρόπο δουλειάς νιώσαμε έκπληξη και ικανοποίηση, φάνηκε να ενισχύθηκε η διάθεσή μας για σταθερή συμμετοχή και εκφράστηκε η ανάγκη μας για τη συνέχιση του προγράμματος. Η συνεργασία μας με το ΚΕ.Θ.Ε.Α. ήταν σταθερή και συνεχής και περιελάμβανε τους τομείς της εκπαίδευσης, της συμβουλευτικής και της εποπτείας.

1. Βιωματικά εργαστήρια για τους εκπαιδευτικούς του σχολείου

Αρκετοί δάσκαλοι από το σχολείο μας είχαμε εκδηλώσει ενδιαφέρον να συμμετέχουμε με τους μαθητές μας σε πρόγραμμα πρόληψης. Στην ερευνητική όμως φάση του προγράμματος, φάνηκε ότι αυτό ήταν αδύνατο, επειδή είχαμε ανάγκη να ενημερωθούμε, να αποσαφηνίσουμε έννοιες και ζητήματα σχετικά με την πρόληψη, να εκπαιδευτούμε κατάλληλα και κυρίως να έχουμε υποστήριξη στο σχεδιασμό, στην εφαρμογή και στην αξιολόγηση της δουλειάς μας.

Έτσι, οργανώσαμε σταθερές δίωρες συναντήσεις για θέματα που μας απασχολούσαν και για τη μεθοδολογία που το συγκεκριμένο πρόγραμμα πρότεινε. Κατά τη διάρκειά τους βιώσαμε την αλληλεπίδραση και τη δυναμική της ομάδας, ενώ εξοικειωθήκαμε με έννοιες και θέματα απαραίτητα για την προώθηση της πρόληψης. Σε μια πρώτη φάση ασχοληθήκαμε με την τοξικοεξάρτηση (διερεύνηση της έννοιας της εξάρτησης, γνώσεις απέναντι στις μορφές της και στις αιτίες που την προκαλούν και αποτελέσματικές στρατηγικές αντιμετώπισης). Αργότερα εκπαιδευτήκαμε στη χρήση του υλικού που θα χρησιμοποιούσαμε για τους μαθητές μας. Οι συναντή-

σεις μας αυτές αναφέρονταν στη δημιουργία εκπαιδευτικού πλαισίου, στα πλεονεκτήματα και στα μειονεκτήματα της δουλειάς σε ομάδες, στην επικοινωνία ως δεξιότητα και στην ενεργητική ακρόαση, στην ανταπόκρισή μας στα προβλήματα των παιδιών, στην αυτοεκτίμηση, στη συνολική σχολική παρέμβαση πρόληψης και στις δυσκολίες στην εφαρμογή της.

Στη συνέχεια, σε μηνιαίες δίωρες συναντήσεις, ανταλλάσσαμε εμπειρίες, συζητούσαμε τις δυσκολίες και τα προβλήματα που προσέκυππαν, σχεδιάζαμε αναλυτικά και αξιολογούσαμε τη δουλειά μας, είχαμε πρόσθετη εκπαίδευση για ζητήματα που οι ίδιοι επιλέγαμε. Τα θέματα που επεξεργαστήκαμε σε αυτή τη φάση αναφέρονταν: στις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές και στην επίδρασή τους στον άνθρωπο και στο ρόλο του δασκάλου, στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, στη διερεύνηση των προσωπικών μας στάσεων και αξιών (προκαταλήψεις-ρατσισμός), στη διαδικασία της αξιολόγησης, στη συνεργασία μας με τους γονείς, στην παρέμβασή μας σε σοβαρά κοινωνικά και συναισθηματικά προβλήματα των παιδιών, στη διαχείριση των συγκρούσεων και των συναισθημάτων μας που προκαλούνται από τον αποχωρισμό και από την απώλεια, σε παιχνίδια-ασκήσεις συνεργασίας και επικοινωνίας, κ.ά. Σε όλη αυτή τη διαδικασία αποκτήσαμε θεωρητικές γνώσεις αλλά και τεχνογνωσία, ώστε να λειτουργήσουμε συμβουλευτικά στη μαθητική κοινότητα.

Στα βιωματικά εργαστήρια του σχολείου μας συμμετείχαν και εκπαιδευτικοί άλλων σχολείων που ήθελαν να εκπαιδευτούν στον τομέα της πρόληψης και να εφαρμόσουν στους μαθητές τους παρόμοια προγράμματα.

2. Βιωματικά εργαστήρια για τους μαθητές

Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε δίωρες εβδομαδιαίες συναντήσεις, σε σταθερή ημέρα και ώρα, αρχικά για τους μαθητές της Πέμπτης και της Έκτης τάξης και αργότερα και για τους μαθητές των μικρότερων τάξεων.

Ξεκινήσαμε με διερεύνηση των προσδοκιών και των αναγκών τους. Στη συνέχεια επιλέξαμε μαζί τα θέματα που θα επεξεργαζόμαστε, τα ομαδοποιήσαμε και με πολύ συγκεκριμένο τρόπο τα καταγράψαμε. Ακολούθησε η δημιουργία του “συμβολαίου μας”, δηλαδή μιας συμφωνίας με τους κανόνες και τις αρχές που θεωρήσαμε αναγκαίες, για να λειτουργήσουμε ως ομάδα. Η συμφωνία αυτή κρίθηκε απαραίτητη για την οριοθέτηση του

πλαισίου της ομάδας και ίσχυε αποκλειστικά κατά τη διάρκεια των συναντήσεων. Στόχος μας όμως ήταν να γενικευτεί και να επεκταθεί σε ολόκληρη την εκπαιδευτική διαδικασία. Οι κανόνες ήταν δεσμευτικοί (υπήρχε ανοχή μέχρι η ίδια η ομάδα να επιβάλει την εφαρμογή τους) και οι αρχές αδιαπραγμάτευτες. Έτσι ο κανόνας «ακούω και προσέχω τον άλλο χωρίς να τον διακόπτω» εφαρμοζόταν με μικρή προσπάθεια, ενώ η αρχή «δεν κοροϊδεύω και δεν ειρωνεύομαι τον άλλο» χρειάστηκε χρόνο και μεγάλη προσπάθεια μέχρι να εφαρμοστεί.

Τα θέματα που επιλέχτηκαν από τους μαθητές κατά τα τρία χρόνια εφαρμογής του προγράμματος αφορούσαν:

- την εικόνα που είχαν για τον εαυτό τους και τα συναισθήματά τους, καθώς και την αναγνώριση των δικαιωμάτων τους και των ορίων τους, δηλαδή όλα εκείνα που σχετίζονται με την αυτοεκτίμηση
- τους τρόπους που θα τους βοηθούσαν να δημιουργούν σχέσεις και να συμβιώνουν αρμονικά με τους άλλους, δηλαδή ζητήματα επικοινωνίας
- την ανάγκη τους να “ανήκουν” και τους τρόπους που θα τους διευκόλυναν να σχετιστούν μεταξύ τους αλλά και με θεσμούς μέσα και έξω από την οικογένεια
- την αναγνώριση, την έκφραση και τη διαχείριση των συναισθημάτων τους και, τέλος,
- την αγωνία και τους φόβους τους για το μεγάλωμά τους και τις αλλαγές που αυτό προκαλεί στη ζωή τους.

Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε στους μαθητές στην αρχή με τη βοήθεια στελεχών του ΚΕ.Θ.Ε.Α. και στη συνέχεια από τον καθένα μας στην τάξη του. Στην πορεία θεωρήσαμε περισσότερο εποικοδομητικό να δουλεύουμε σε ζευγάρια. Έτσι καταφέραμε να μοιραστούμε την εμπειρία μας, να αναπτύξουμε τη συνεργασία μας σε διάφορους τομείς και να αντιμετωπίσουμε με πιο αποτελεσματικό τρόπο τις δυσκολίες που προέκυπταν.

3. Βιωματικά εργαστήρια για τους γονείς

Γενικά, στο σχολείο η σχέση μας με τους γονείς ήταν πολύπλοκη, αφού συχνά δημιουργήθηκαν ανάμεσά μας προβλήματα δυσπιστίας ή και αντιπαλότητας. Η καλή σχέση με τις οικογένειες των μαθητών μας ήταν απαραίτητη, όχι μόνο για να μπορούν τα παιδιά να εξερευνούν, να πειραματίζονται και να μαθαίνουν, αλλά και για να μην αλληλοσυγκρούονται τα μηνύματα που δέχονται από το σπίτι και από το σχολείο.

Τα εργαστήρια λοιπόν για τους γονείς δημιουργήθηκαν για να αναπτυχθεί η συνεργασία μας, αλλά και για να δοθεί στους ίδιους τους γονείς η ευκαιρία να διερευνήσουν την έννοια της πρόληψης, να αναγνωρίσουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να συμβάλουν στην ομαλή εξέλιξη, στην αυτονόμηση και στην ασφάλεια των παιδιών τους και να βοηθηθούν, ώστε να ενδυναμώσουν τη μεταξύ τους συνεργασία και αλληλοϋποστήριξη. Στις εκπαιδευτικές συναντήσεις συμμετείχαν δύο ομάδες από Έλληνες και μια ομάδα από Αλβανούς γονείς, με παράλληλη μετάφραση στην αλβανική γλώσσα. Σε αυτές τις ομάδες η παρουσία των γονέων ήταν σταθερή και με δέσμευση για όλες τις συναντήσεις. Παράλληλα, η εκπαίδευση των γονέων ενισχύθηκε με επιμορφωτικές-ενημερωτικές συναντήσεις διάρκειας δύο ωρών αλλά και με συναντήσεις εργαστηριακής μορφής. Σε αυτές ο κάθε γονέας μπορούσε να επιλέξει ελεύθερα το θέμα ή τα θέματα που ήθελε να παρακολουθήσει.

Τα θέματα που επεξεργάστηκαν οι γονείς στις συναντήσεις τους ήταν τα ακόλουθα: κοινωνικοπολιτισμικές αλλαγές και επίδρασή τους στον άνθρωπο, την οικογένεια, την κοινωνία_οικογένεια: στάδια εξέλιξης-δυσκολίες_ η επικοινωνία στην οικογένεια_ η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του παιδιού_ ανάγκες παιδιού-εξελικτικές του αλλαγές, όρια και κανόνες στο παιδί καθώς μεγαλώνει_ προετοιμασία των γονέων για την ένταξη των παιδιών στο σχολείο_ ανταπόκριση στα προβλήματα των παιδιών_ σχολική άρνηση-φοβία-μαθησιακές δυσκολίες_ σεξουαλική διαπαιδαγώηση_ πρόληψη απυχημάτων και πρώτες βοήθειες_ υγιεινή διατροφή_ εξαρτητική συμπεριφορά-χρήση ουσιών-πρόληψη_ εφηβεία: αντιμετώπιση και σχέση, η εκπαίδευση του παιδιού στην προστασία και στη διατήρηση της ασφάλειάς του_ κακοποίηση-παραμέληση παιδιού: υποστηρικτικές ενέργειες και δομές_ το παιχνίδι ως μέσο γνώσης εαυτού, διαπροσωπικών σχέσεων, ορίων και συμπεριφοράς, έκφρασης συναισθημάτων, κ.ά.

Εκπαιδευτές-επιμορφωτές, εκτός από τα στελέχη του ΚΕ.Θ.Ε.Α., ήταν και άλλοι ειδικοί επιστήμονες ή στελέχη άλλων φορέων, όπως του Ιατροπαιδαγωγικού Κέντρου Αθήνας, του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου, του Σωματείου Πρόληψης Παιδικού Ατυχήματος, κ.ά.

4. ΔΙΚΤΥΩΣΗ ΜΕ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΥΣ ΔΟΜΕΣ

Στο σχολείο συχνά αντιμετωπίζαμε προβλή-

ματα που ξεκινούσαν από απλές μαθησιακές δυσκολίες και έφταναν σε περιπτώσεις παραμέλησης ή και κακοποίησης. Δεν ήταν εύκολο όμως να προσδιορίσουμε τις βαθύτερες αιτίες που τα προκαλούσαν και τους κατάλληλους τρόπους για να τα αντιμετωπίσουμε, αφού συνήθως η εικόνα που σίχαμε για την οικογενειακή κατάσταση και το περιβάλλον των παιδιών ήταν συγκεχυμένη.

Ήμαστε λοιπόν υποχρεωμένοι να ζητήσουμε βοήθεια από ιατρικές και κοινωνικές υπηρεσίες. Για το λόγο αυτό ήρθαμε σε επαφή με ανάλογες υπηρεσίες και φορείς, όπως το Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο της Αθήνας, η Εταιρεία για την ψυχική υγεία παιδιών και εφήβων, το Σωματείο πρόληψης απυχημάτων, η Κοινωνική Υπηρεσία του Δήμου κ.ά., ώστε να προλαμβάνονται ή να αντιμετωπίζονται δύσκολες καταστάσεις που αφορούν τα παιδιά και τις οικογένειές τους, άμεσα και με τρόπο ασφαλή.

5. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Στο τέλος κάθε συνάντησης γινόταν η αξιολόγησή της, που είχε το χαρακτήρα του αναστοχασμού πάνω στο θέμα το οποίο επεξεργαζόμαστε. Όταν τελείωσε το πρόγραμμα, έγινε και γραπτή αξιολόγηση με τη βοήθεια ερωτηματολογίου, όπου γονείς, μαθητές και δάσκαλοι κατέγραψαν την εμπειρία τους, καθώς και "ομαδικά εστιασμένη συνέντευξη" μόνο για τους ενηλίκους. Η διαδικασία αυτή βοήθησε τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό και ανέδειξε ιδιαίτερα τη σημασία της προσφοράς του προγράμματος στο σχολείο μας. Ενδεικτικά θα αναφέρουμε απαντήσεις μαθητών που δείχνουν πώς λειτούργησε το πρόγραμμα και πόσο τους βοήθησε να ωριμάσουν νοητικά και συναισθηματικά.

Στο ερώτημα «Τι έμαθα από το πρόγραμμα» μαθητές της ΣΤ' τάξης απάντησαν: «...να διαλέγω τους φίλους μου, να ξεκαθαρίζω τα συναισθήματά μου, να φέρομαι πιο ευγενικά από πριν και να ζητάω περισσότερο συγνώμη»

«...πώς να εκτιμώ τον εαυτό μου και τους άλλους. Ότι είμαστε όλοι μοναδικοί»

«...έμαθα πάρα πολλά. "Ότι μπορώ να εμπιστεύομαι τον εαυτό μου, να μη γυρνάω την πλάτη στον άλλο, πώς να επικοινωνώ με τους άλλους και να έχω μικρούς στόχους».

Η πλειοψηφία των μαθητών όλων των τάξεων στις ερωτήσεις «Τι ήταν

αυτό που άξιζε» και «Τι μου άρεσε πιο πολύ» αναφέρεται στις συναντήσεις που έγιναν με θέματα που αφορούσαν τη γνωριμία με τον εαυτό τους και με τους άλλους, τη φιλία και το πώς διαλέγουμε τους φίλους μας, τις αντιστάσεις στις πιέσεις και στις επιρροές, τη συνύπαρξή τους με παιδιά διαφορετικά ιδιαίτερα του άλλου φύλου και τη διαχείριση των συναισθημάτων τους. Συγκεκριμένα τα παιδιά ανέφεραν:

«...Αυτό που άξιζε ήταν ότι δέθηκα με κάποια παιδιά, ειδικά με κάποια αγόρια και τους εμπιστεύθηκα προσωπικά μου προβλήματα»

«...Μάθαμε πολλά πράγματα για τους άλλους αλλά πιο πολλά για τον εαυτό μας»

«Άξιζε που κατάλαβα ότι το πολυτυπότερο πράγμα είναι ο εαυτός μου»

«...έμαθα να ξεπερνώ τις δυσκολίες και να συνεργάζομαι με ένα κορίτσι». Τα παιδιά της ΣΤ' τάξης αναφέρθηκαν στις αλλαγές που συμβαίνουν στην ζωή τους και στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν με το πέρασμά τους στο γυμνάσιο, ενώ εξέφρασαν συναισθήματα φόβου ανησυχίας και λύπης για τον αποχωρισμό. Μια μαθήτρια της ΣΤ' έγραψε:

«Θυμάμαι τη μέρα που έπρεπε να ζωγραφίσουμε ένα κοριτσάκι της Α' τάξης, της ΣΤ' τάξης και του γυμνασίου και μου άρεσε, γιατί πήραμε μια ίδεα για το πώς θα είμαστε όταν θα μεγαλώσουμε».

Αυτά που δυσκόλεψαν μερικούς μαθητές και «δεν τους άρεσαν» ήταν να εμπιστευτούν τον εαυτό τους και τους άλλους, να πουν ελεύθερα τη γνώμη τους, να μη μιλούν και να σέβονται τους κανόνες, να ακούν προσεκτικά τη γνώμη του άλλου. Πολλές φορές ακόμη προέκυπταν εντάσεις και τσακώμοι, ιδιαίτερα κατά την επεξεργασία δύσκολων θεμάτων. Αυτό που περισσότερο δυσκόλεψε τους μαθητές ήταν η ειρωνεία και η κοροϊδία, που κάποια στιγμή δεν ήταν δυνατό να ελεγχθεί. Η ανασφάλεια και η αμφισβήτηση που προέκυπτε από ειρωνικά σχόλια ήταν ανασταλτικός παράγοντας, αφού όσοι μαθητές το βίωναν αρνιόνταν να συμμετέχουν στην ομάδα. Χρειάστηκε κάποιες φορές να διακόψουμε τις συναντήσεις και να επαναδιαπραγματευτούμε αρχές και κανόνες λειτουργίας της ομάδας. Είναι σημαντικό όμως ότι οι ίδιοι οι μαθητές συζητούσαν και προχωρούσαν, παίρνοντας την ευθύνη σε προσωπικές δεσμεύσεις για τη συνέχιση του προγράμματος. Η αυτοοργάνωση, ένας από τους βασικούς στόχους μας, φάνηκε να λειτουργεί και να βοήθα τους ίδιους τους μαθητές να βρίσκουν τρόπους για την αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων.

Είναι σημαντικό ότι οι μαθητές ζητούσαν στις καταγραφές τους τη συνέ-

χιση του προγράμματος προβάλλοντας αιτήματα σε σχέση με την επέκταση της θεματολογίας και της μεθοδολογίας. Ως προς τη θεματολογία ήθελαν να επεξεργαστούν αναλυτικότερα θέματα, όπως η φιλία, η εμπιστοσύνη, ο σεβασμός, η αντίσταση στις προκλήσεις κ.ά., ενώ ως προς τη μεθοδολογία ζητούσαν περισσότερα παιχνίδια, εικαστικές δραστηριότητες και θέατρο. Από τα παιδιά της ΣΤ' επίσης εκφράστηκε έντονα η επιθυμία να συνεχιστεί το πρόγραμμα και στο γυμνάσιο.

Η ομάδα των εκπαιδευτικών που υλοποιεί το πρόγραμμα πραγματοποιούσε τακτικές συναντήσεις για το σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγησή του. Στις συναντήσεις αυτές γινόταν ανταλλαγή εμπειριών και προσφερόταν υποστήριξη στις δυσκολίες που αντιμετώπιζε ο καθένας. Τα θέματα τα οποία συχνά μας απασχολούσαν ήταν η σύγκρουση του ρόλου μεταξύ του δάσκαλου-εμψυχωτή, η πίεση της διδακτέας ύλης, οι δυσκολίες που προέρχονταν από τις έντονες διαφορές ανάμεσα στους μαθητές, η επιθετικότητα ορισμένων μαθητών και η αντιμετώπιση της μέσα από την μεθοδολογία που το συγκεκριμένο πρόγραμμα πρότεινε. Οι συναντήσεις μας αυτές ήταν ιδιαίτερα υποβοηθητικές, καθώς γίνονταν σε ένα υποστηρικτικό περιβάλλον για τους συναδέλφους και τους συνεργάτες του ΚΕ.Θ.Ε.Α. που ήταν κοντά μας, όποτε και όταν τους χρειαζόμασταν. Έτσι, ακόμα και όταν εκφραζόταν ανησυχία, αμφισβήτηση, κούραση, στο τέλος υπήρχε πάντα διάθεση για τη συνέχιση της προσπάθειας.

Στις καταγραφές τους οι εκπαιδευτικοί επικεντρώνονταν στην αλλαγή της στάσης τους σε σχέση με τη μεθοδολογία που εφάρμοζαν πριν από την εκπαίδευση τους στο συγκεκριμένο πρόγραμμα. Πιο συγκεκριμένα ανέφεραν:

«Ο ρόλος μου ήταν ρόλος συντονιστή-υποστηρικτή στη διαδικασία, με ιδιαίτερη έμφαση στη δική μου προσωπική συμπεριφορά και στάση τόσο μέσα στην τάξη όσο και έξω από αυτή»

«Οι αλλαγές που παρατήρησα τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο τάξης ήταν εμφανείς και σε ορισμένες περιπτώσεις θεαματικές»

«Προσωπικά είχα άγχος στις πρώτες συναντήσεις, γιατί δεν μπορούσα να μη νιώθω περισσότερο υπεύθυνη παρά δασκάλα. Σιγά σιγά ξεπέρασα τους φόβους μου με τη βοήθεια του ΚΕ.Θ.Ε.Α και των συναδέλφων μου».

Οι σχέσεις των συναδέλφων του σχολείου φαίνεται ότι επηρεάστηκαν θετικά. Κάποιοι ανέφεραν:

«... Οι συναντήσεις μεταξύ των συναδέλφων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα βοηθούν πολύ, γιατί αλλάζουν τη φιλοσοφία του σχολείου προς μια πιο συνεργατική κατεύθυνση»

«....σε σχέση με τους συναδέλφους το πρόγραμμα με βοήθησε να νιώσω ακόμα πιο άνετα μαζί τους. Είναι πολύ σημαντικό να έχω ανθρώπους στη δουλειά μου στους οποίους μπορώ με άνεση και χωρίς ενδοιασμό να δηλώνω άγνοια, φόβο, άγχος, χαρά...».

Η μεγάλη προσφορά του προγράμματος σε σχέση με τους μαθητές καταγράφηκε έντονα από τους εκπαιδευτικούς:

«Βελτιώθηκε πολύ η ικανότητα διατύπωσης της σκέψης, της γνώμης και ενισχύθηκε η αυτοπεποίθηση αρκετών μαθητών....»

«....μια μαθήτρια της τάξης, πολύ αδύνατη, βελτιώθηκε πάρα πολύ. Πάροντας συνέχεια το λόγο, υποστηρίζει τις θέσεις της και αυτό είχε σαν συνέπεια την πολύ σημαντική της βελτίωση και στα μαθήματα»

«...σε σχέση με το ζητούμενο στόχο, την ομαδοποίηση και ενοποίηση της τάξης, τα αποτελέσματα ήταν πολύ θετικά. Έσπασαν στεγανά και μπήκαν οι βάσεις, για να δουλέψουμε αυτά τα θέματα πιο εμπεριστατωμένα»

«....δεν υπήρχε ανταγωνισμός ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια. Δούλευαν σε ομάδες ή σε ζευγάρια χωρίς προβλήματα και πολλές φορές ήταν ικανοποιημένα, αν τύχαιναν με παιδιά που παλιότερα ίσως και να τα αντιπαθούσαν»

«...ανάπτυξαν όρεξη για μάθηση. Δεν έχουν τάσεις για απομόνωση και αναπτύσσουν ξεκάθαρες αξίες και υπεύθυνη συμπεριφορά»

«Οι “αδύνατοι” μαθητές κατέχουν πια τη ίδια θέση στην ομάδα με τους “δυνατούς”... ».

Στις συναντήσεις των γονέων συμμετείχαν περίπου πενήντα έξι (56) γονείς και από τα άλλα δημοτικά και νηπιαγωγεία του συγκροτήματος της Γκράβας. Η πλειονότητα ήταν γυναίκες, αρκετές από τις οποίες ήταν εργαζόμενες και έρχονταν αμέσως μετά τη δουλειά, ή πάροντας νωρίτερα άδεια, για να είναι έγκαιρα στο σχολείο. Οι γονείς εμπλέκονταν σε ομαδικές διαδικασίες και εξέφραζαν απορίες, αντιρρήσεις, διατύπωναν απόψεις και προτάσεις. Σε αρκετές από αυτές τις συναντήσεις συμμετείχαμε και εκπαιδευτικοί. Η παρουσία μας φάνηκε μάλλον να ενδυναμώνει τις σχέσεις μας με τους γονείς. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίασε η αξιολόγηση, που έγινε με «ομαδικά εστιασμένη συνέντευξη». Εκεί εντοπίστηκαν από τους γονείς ελλείψεις και αδυναμίες στην οργάνωση του προγράμματος, επισημάνθηκαν θετικά και

αρνητικά, έγιναν παρατηρήσεις και προτάσεις για τη συνέχιση αλλά και την εξέλιξή του, συζητήθηκαν τα θέματα που ήθελαν να επεξεργαστούν σε ένα επόμενο κύκλο συναντήσεων. Επίσης, μπήκαν οι βάσεις για τη δημιουργία Σχολής Γονέων, που στη συνέχεια οργανώθηκε και λειτουργεί με ευθύνη του σχολείου και του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων.

Οι γονείς, σχετικά με την προσφορά του προγράμματος, ανέφεραν ότι ένιωσαν ικανοποιημένοι με την επίτευξη των στόχων τους, αναγνώρισαν καλύτερα τον εαυτό τους, βοηθήθηκαν στην επικοινωνία με το παιδί τους, πήραν δύναμη να αντιμετωπίσουν δυσκολίες, ένιωσαν την ανάγκη να φροντίσουν και τον εαυτό τους, ενώ προχώρησαν σε αλλαγές μέσα στην οικογένειά τους. Οι μετανάστες γονείς στην αρχή αισθάνθηκαν φόβο, δισταγμό και δυσκολία να επικοινωνήσουν με το σχολείο και με άλλους γονείς, ιδιαίτερα με τους Έλληνες γονείς. Με τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα εισέπραξαν υποστήριξη και ενδιαφέρον, ευχαριστήθηκαν για τη γνώση και την πληροφόρηση που πήραν. Όλοι είπαν ότι θα ήθελαν να συμμετέχουν και άλλοι γονείς, ώστε να έχουν μεγαλύτερη αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Κάποιοι γονείς ανέφεραν:

«Κατάλαβα τη σημασία της επικοινωνίας και πόσο χρειάζομαι να βρω τον τρόπο καλής επικοινωνίας με τα παιδιά»

«Είχαμε την ευκαιρία να συνεργαστούμε σε πολύ σημαντικά θέματα βήμα βήμα»

«Μπόρεσα να μοιραστώ σκέψεις και ανησυχίες μου με άλλους γονείς. Δεν ήθω μόνη μου πια»

«Έμαθα να αφήνω χώρο στο παιδί μου»

«Νιώθω ενδυναμωμένη. Πιστεύω περισσότερο στον εαυτό μου»

«Έχω καλύτερο ελέγχο συναισθημάτων και στάσεων».

Αξίζει να σημειωθεί ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα δεν είχε καμία απολύτως χρηματοδότηση και βασίστηκε στην εθελοντική προσφορά των δασκάλων του σχολείου. Με τη βεβαιότητα ότι αυτό από μόνο του δεν αρκεί, εμείς οι δάσκαλοι του σχολείου θεωρούμε ότι η συγκεκριμένη προσπάθεια αποτελεί σημαντικό παράδειγμα ενσωμάτωσης υποστηρικτικών δομών και σύνδεσης του σχολείου με την κοινότητα. Απομένει στην πολιτεία να παρακολουθήσει με πραγματικό ενδιαφέρον τις προσπάθειες αυτές και να τις ενισχύσει, προάγοντας μια νέα αντίληψη για τον κοινωνικό ρόλο του σχολείου, μια αντίληψη που, αν και εμφανίζεται έντονα στο επίπεδο του πολιτικού λόγου, δε φαίνεται να υλοποιείται στο επίπεδο της εκπαιδευτικής πράξης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγωγή υγείας. (Φάκελος εκπαιδευτικού). (2000) Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ., Διεύθυνση Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Γραφείο Αγωγής Υγείας. Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας.

Gottman, J. (2000) Συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών. Μτφρ. Ξενάκη, X. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Goleman, D. (1998) Η Συναισθηματική νοημοσύνη. Μτφρ. Παπαστάύρου, A. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Εκπαιδευτικό υλικό πρόληψης : Δεξιότητες για παιδιά του δημοτικού. (1998) Αθήνα: ΚΕ.Θ.Ε.Α.

Σάλτζμπεργκερ-Ουίτενμπεργκ, I., Χένρι, T., Όσμπορν, E. (2002) Η συναισθηματική εμπειρία της μάθησης και της διδασκαλίας. Μτφρ. Τζελέπογλου, E. Αθήνα: Καστανιώτης.

Sater, V. (2001) Πλάθοντας ανθρώπους. Μτφρ. Στυλιανούδη, Λ. Αθήνα: Κέδρος.

Μπλούμενταλ, E. (1998) Πίστεψε στον εαυτό σου. Πρακτική προσέγγιση στην οικοδόμηση της αυτοπεποίθησης. Μτφρ.Ιωαννίδης, Σ. Αθήνα: Φιλίστωρ.

Μπλούμενταλ, E. (1998) Ο δρόμος προς την εσωτερική ελευθερία. Βασικές αρχές για την ανάπτυξη της προσωπικότητας. Μτφρ. Ιωαννίδης, Σ. Αθήνα: Φιλίστωρ.

